

ENCICLOPÈDIA CASTELLERA

Diccionari biogràfic
Dels inicis a l'any 2000

ENCICLOPÈDIA CASTELLERA

Director: Xavier Brotons Navarro

VOLUM 7

Diccionari biogràfic Dels inicis a l'any 2000

Codirigit per Xavier Brotons Navarro i Guillermo Soler García de Oteyza

Guillem Andrés Garrigosa • Jordi Bertran Luengo • Joan Bofarull Solé • Xavier Brotons Navarro •
Xavier Capdevila Julián • Àlex Cervelló Salvadó • Raimon Cervera Gallemí • Pere Coll Milà •
Joan Cuscó Clarasó • Francesc Domènech Rull • Marc Ferran Sans • Pere Ferrando Romeu •
Maria Garcia Moreno • Lluïsa Gené Rebull • Anna Marín Porta • Eloi Miralles Figueres •
Francesc Montserrat Retamal • David Morlà Gómez • Jordi París Fortuny •
David Prats Jiménez • Josep Ribes Garasa • Jordi Ruiz de Castañeda Campamà •
Raquel Sans Guerra • Guillermo Soler García de Oteyza • Jordi Suárez Baldrís •
Jordi Suriñach Perdigó • Marcel·lí J. Valls Torné

Amb el suport del Departament de Cultura:

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Amb la col·laboració de:

Comitè executiu:

Primera edició: desembre del 2021

© del text: els autors

© d'aquesta edició:

9 Grup Editorial / Cossetània Edicions

C. de la Violeta, 6 • 43800 Valls

Tel. 977 602 591

cossetania@cossetania.com • www.cossetania.com

Coordinació editorial: Albert París Fortuny

Recerca documental: Roger Roig César

Fotografia de portada: Lins Griñó Garreta

Disseny i composició: 3 x Tres

Impressió: Formes Gràfiques Valls, SA

ISBN: 978-84-9034-718-8 (obra completa)

978-84-1356-098-4 (volum 7)

DL T 966-2021

Queda prohibida la reproducció total o parcial d'aquesta publicació, per qualsevol mitjà o procediment, sense autorització prèvia dels propietaris del copyright.

Índex

Introducció.....	6
------------------	---

DICCIONARI BIOGRÀFIC	11
----------------------------	----

Sigles dels autors dels articles.....	12
---------------------------------------	----

A.....	13
--------	----

B	23
---------	----

C	59
---------	----

D.....	86
--------	----

E	98
---------	----

F.....	101
--------	-----

G.....	125
--------	-----

H.....	151
--------	-----

I	155
---------	-----

J.....	161
--------	-----

L	166
---------	-----

M.....	172
--------	-----

N.....	207
--------	-----

O	210
---------	-----

P.....	216
--------	-----

R.....	237
--------	-----

S.....	257
--------	-----

T	277
---------	-----

V	285
---------	-----

X.....	301
--------	-----

Z	303
---------	-----

Correspondència de renoms i noms.....	305
---------------------------------------	-----

Referències bibliogràfiques	309
-----------------------------------	-----

Introducció

Emprendre la redacció d'un diccionari biogràfic casteller no és una tasca fàcil, per diferents motius. Hi ha, en primer lloc, una qüestió conceptual: sembla que, molt majoritàriament, en el món casteller l'anonimat està ben vist, té bona premsa; en canvi, el fet de destacar noms propis entre el col·lectiu d'una colla no agrada gaire, i fins i tot pot provocar que algú s'enfadi. Probablement aquesta aversió al nom propi té molt a veure amb el caràcter col·lectiu del fet casteller sumat a la creença interioritzada que tothom és imprescindible a l'hora de fer un castell: des del casteller de tronc més experimentat i amb més qualitats tècniques fins a aquell que fa mans als últims cordons de la pinya passant per tots els integrants del nucli central del peu (crosses, agulles, mans, contraforts...). Aquest èmfasi en el treball col·lectiu s'ha convertit també en un dels elements discursius més potents sobre el qual s'ha fonamentat l'èxit casteller de les darreres dècades: els castells han crescut justament quan s'ha valorat més el treball de tothom.

En el món del futbol, per exemple, està molt naturalitzat que els èxits —i els fracassos— se'ls apuntin exclusivament

els onze jugadors titulars i l'entrenador —i, a vegades, també el president del club—, malgrat que en realitat cada vegada hi ha més elements participants dels resultats de l'equip, i se'ls valora més: la resta de jugadors de la plantilla, els altres integrants del cos tècnic (cada vegada més nombrós, amb segon entrenador, entrenador de porters...), el preparador físic, el metge, el psicòleg, l'encarregat del material, etc. Els castells, és clar, són diferents: les colles no estan compostes per només onze castellers i en el bastiment d'una construcció, a banda dels castellers de tronc normalment titulars, també hi són decisius els components de la pinya, el folre i les manilles. Per això fa de mal destacar alguns noms propis, perquè l'èxit, i el fracàs, pertanyen a tot el col·lectiu, sense descuidar-ne cap membre.

I malgrat tot això, les colles —algunes colles— premien cada any en els seus sopars de germanor de final de temporada els castellers «de soca-rel», «d'honor» o «honorífics» i aquella canalla que ha fet els millors castells durant l'any; entrevisten en les seves revistes determinats castellers per algun o altre motiu (però no pas a tots els components de la

◀ Malgrat el seu caràcter col·lectiu, els castells no són pas una activitat anònima. (Foto: David Oliete / Concurs de Castells de Tarragona)

colla); atorguen la Insígnia d'Or (només) a alguns dels seus membres; fan homenatges i reconeixements a alguns castellers o persones vinculades amb la colla; van a fer castells o pilars davant de la casa particular de determinats membres o mecenes; en definitiva, llueixen orgullosos a les parets de les seves seus socials solemnes galeries gràfiques de caps de colla i presidents. En tot cas, aquí fem constar per a la reflexió aquesta contradicció evident entre un determinat tipus de discurs —que, donat el cas, es repeteix amb certa inèrcia— i la realitat que practiquen força colles.

Sigui com vulgui, els dos directors d'aquest diccionari estem convençuts de les virtuts —i fins i tot de la necessitat— d'una obra d'aquestes característiques: perquè sense negar l'obvi caràcter col·lectiu dels castells —en el sentit que en les consecucions hi participa directament un nombre de persones decisives força més ampli que en altres pràctiques semblants— creiem que la història dels castells és, de fet, la suma de les diferents històries individuals de les persones que els han fet possibles: castellers, dirigents, afeccionats, mecenes, estudiosos, artistes, periodistes, propietaris de bars i tavernes, organitzadors de diades... En efecte, la història personal de tots aquests individus ajuda a entendre millor la història global dels castells, perquè aquestes biografies, tot i sent particulars, ens donen en canvi una informació general sobre el món casteller: la procedència social i geogràfica¹ dels practicants; les motivacions que porten una persona a començar a fer castells; les raons per les quals un casteller canvia de colla (fins i tot diverses vegades o en viatges d'anada i tornada); les circumstàncies en què es configura el lideratge d'un dirigent; com influeixen les idees i els actes d'una persona concreta directament en la seva colla i, de retruc, en el món casteller; quin significat tenen per a cada persona els castells i què han representat en la seva trajectòria vital...

Que el carisma i el lideratge de determinats caps de colla han marcat èpoques castelleres concretes i han modificat la història dels castells sembla una obvietat que no cal demostrar; però hi ha molts altres exemples que certifiquen que molts canvis castellers (tècnics i socials) que tendim a pensar que s'han esdevingut de manera espontània sense un autor concret han anat, en canvi, a càrrec d'individus, o com a mínim aquests els han promogut en un primer moment. Pensem, a tall d'exemple, en la modificació en la configuració dels poms de dalt del 5, durant la Renaixença, obra molt pro-

bablement d'un cap de colla o tècnic concret; en la confecció moderna (de fet, reinvenió) dels folres a partir de finals dels anys seixanta del segle XX; en la tossudesa, a finals dels anys noranta de la centúria passada, de tres nois dels Castellers de Vilafranca a assajar el pilar de 6 que va propiciar l'anomenada *febre pilanera* que afectà tot el món casteller; en els canvis de caire social ideats per un membre de Junta: institució del dinar de germanor, compra d'un estatge social, construcció d'una cooperativa de cases per als membres de la colla, institucionalització de la colla com a entitat... És per això que pensem que aquest diccionari no solament és necessari i legítim, sinó que renunciar-hi en nom de la col·lectivitat anònima (i un igualitarisme empobridor) significaria acontentar-se amb una visió reduccionista de la història dels castells. Al capdavant, la història dels castells, la història de cadascuna de les colles, no és altra cosa que la suma de les petites històries individuals. Si invisibilitzem aquestes històries individuals, en realitat acabem invisibilitzant també la història col·lectiva.

D'altra banda, és clar que triar uns determinats noms dins d'un col·lectiu nombrós com una colla castellera representa assumir les conseqüències que això comporta (perquè, de fet, *seleccionar* vol dir etimològicament, ni més menys, escollir entre un conjunt, preferir entre diverses opcions). Fer una selecció sempre implica incloure noms però també excloure'n, posar límits en la tria, prendre decisions que poden ser discutibles i, fins i tot, inevitablement, cometre alguna petita injustícia. En som conscients i ho assumim, però malgrat això pensem que una obra com aquesta val la pena pels motius que hem exposat més amunt.

La nostra tria

Una vegada justificada l'oportunitat i la necessitat d'aquesta obra, convé ara parlar pròpiament dels criteris emprats en la selecció definitiva de biografiats. Un primer límit és el temporal: quan vam començar a entrar en matèria ens vam adonar de la quantitat ingent de noms susceptibles de ser biografiats, de manera que vam decidir marcar l'acabament del segle XX com a termini del volum. És obvi, a més, que a mesura que ens acostem a l'actualitat el mateix creixement del món casteller provoca que el nombre de possibles biografiats augmenti exponencialment. Així, aquest tom del

¹ Per exemple, en el cas de les colles vallenques de la postguerra és digne de constatar l'alt nombre de castellers procedents del municipi de La Carolina, de la província de Jaén, especialment del nucli de Las Navas de Tolosa. Així, el 18 de juny del 2017 una delegació de las Nuevas Poblaciones de Andalucía y Sierra Morena, encapçalada per l'alcalde de La Carolina (Yolanda Reche), va ser rebuda oficialment a l'Ajuntament de Valls per l'aleshores batlle Albert Batet. El motiu va ser que, segons fonts del consistori andalús, Valls, amb prop de 1.220 habitants originaris de La Carolina, és el segon lloc on n'hi ha més.

diccionari abraça el període que va des del segle XVII (amb un biografiat pertanyent a un ball de valencians, precedent immediat dels castells) fins a l'any 2000. Queda, doncs, com una possibilitat publicar més endavant un segon volum dedicat a les primeres dècades del segle XXI. Això no obstant, aquí cal fer dues matisacions. Per una banda, hi ha persones que van iniciar la seva activitat castellerà durant el segle XX però que hi han tingut el seu màxim protagonisme a partir del segle XXI: en aquests casos, aquest biografiat l'hem reservat per a l'hipotètic segon tom del diccionari. D'altra banda, en el cas de les persones biografiades que apareixen en el volum que teniu a les mans hi hem consignat tota la seva trajectòria fins a data d'avui (2021), atès que no preveiem que tornin a sortir en el segon lliurament.

Quant al perfil dels biografiats, hem de confessar que des del moment que se'ns va encarregar aquesta feina, vam tenir clar que havíem d'atorgar un protagonisme molt destacat als castellers, a la *tropa* que en diríem col·loquialment. La raó és òbvia: els castellers són els qui han fet, fan i faran possibles els castells; en són el punt de referència per a tothom; sense ells no hi hauria castells. Això no obstant, és evident que hi ha altres tipus de persones vinculades amb el món casteller mereixedores de ser biografiades per la seva contribució: afeccionats i mecenes; activistes culturals (incloent-hi els organitzadors de diades castelleres); propietaris de bars i tavernes (molt importants en temps passats, quan aquests locals eren els punts de trobada i reunió de les colles abans de la invenció de les modernes seus socials); estudiosos (incloent-hi historiadors i investigadors); periodistes i publicistes (aquests, en el sentit de la definició del *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans: «Autor que escriu per al públic, especialment en diaris i en periòdics»); artistes (pintors i escultors) i crítics d'art; grallers, músics i musicòlegs; científics; fotògrafs i cineastes; els anomenats en el seu moment *castellers de corbata*; dietaristes (essencials els d'èpoques pretèrites, per la informació tan valuosa que han transmès)... Nogensmenys, respecte a aquesta classificació cal fer les observacions següents: la selecció de periodistes i publicistes, artistes, grallers i musicòlegs i fotògrafs i cineastes compresa en aquest diccionari es complementa amb la informació d'altres volums de l'*Enciclopèdia castellerà* en què es tracta específicament d'aquests col·lectius (volum 5 en el primer cas, i 6 en els restants). Igualment, per aquest motiu, entre d'altres, la tria de periodistes i publicistes arriba fins als anys vuitanta del segle XX, just abans de l'esclat del periodisme casteller modern.

D'altra banda, tenint en compte que l'obra que teniu a les mans és un diccionari general de tot el món casteller (i, per tant, no és pas el diccionari biogràfic casteller d'una colla determinada, ni d'una zona geogràfica concreta, ni d'una època específica...), ens hem volgut imposar uns equilibris en funció

de diferents factors: etapes en la història dels castells (procurant que hi hagi una representació de totes les èpoques, des dels precedents i inicis fins a l'any 2000 passant pels períodes intermedis); territoris (zona històrica i zona d'expansió); colles (més antigues i més modernes)... A més, en aquest primer volum, que s'ocupa d'un període durant el qual la participació de la dona en el món casteller era quasi nul·la o, en tot cas, anecdòtica, hem fet un esforç de visibilització de les pioneres: hi hem intentat incloure aquelles primeres dones —nenes, castelleres adultes, presidentes— que representaren un precedent del que anys més tard s'acabaria normalitzant.

Malgrat totes aquestes precaucions som totalment conscients que en la tria final d'aquest diccionari hi ha factors subjectius —sovint inconscients— difícils d'evitar que faran que el lector pugui trobar-hi a faltar algun nom (o fins i tot consideri que algun altre no hi hauria de ser). Com hem dit més amunt, però, ho assumim, convençuts que el resultat final compensa les possibles mancances o tries discutibles.

Tipus de biografia

Pel que fa als tipus de biografia, hem optat per quatre models, més o menys extensos en funció tant de la importància del biografiat com de la informació disponible: el destacat (requadrat, amb un fons de color blau, amb biografies individuals o familiars), l'estàndard, el breu i el molt breu (microbiografia). Aquest darrer, sota el nom genèric de «i a més...», es troba al final de l'apartat dedicat a cada lletra del diccionari, en un requadre que recull principalment bé personatges antics (majoritàriament del segle XIX) dels quals coneixem molt poques dades, bé persones que van participar en una etapa transcendental per a la història dels castells com va ser la Renaixença (si no s'indica el contrari, aquestes fitxes han estat elaborades per Xavier Brotons). D'altra banda, el lector s'adonarà que les biografies poden ser bé individuals bé dedicades a tota una nissaga o família castellerà: aquesta ha estat una manera de reflectir la importància que els llinatges han tingut en la història dels castells, sobretot en èpoques antigues.

L'estructura de cada fitxa biogràfica es compon dels següents apartats:

- fotografia del biografiat (sempre que ha estat possible trobar-ne).
- nom i cognoms de la persona (i renom o malnom, si és el cas).
- lloc i dates de naixement i defunció: sempre que ha estat possible, s'ha donat completa aquesta informació (lloc, dia, mes i any). Malauradament, no sempre ha estat possible i, en algun cas, hi ha alguna mancança de moment no corregible.

- una caracterització breu de la persona biografiada en què es destaquen les facetes més importants de la seva aportació als castells.
- la biografia pròpiament dita.
- en alguns casos, es remet el lector a altres volums de l'*Enciclopèdia casteller* en què trobarà més informació del biografiat: s'indica el número del volum i la pàgina o les pàgines (exemple: 1: 45-46).
- la signatura (amb les inicials del nom i dels cognoms) de l'autor de la biografia. En alguns casos, un text pot tenir més d'un autor, circumstància que s'indica. Si dins d'una biografia signada per un autor general hi ha un fragment escrit per un altre, el nom d'aquest s'indica entre claudàtors.

Quant al nombre total d'entrades incloses en el diccionari, cal dir que en principi està determinat per l'extensió estàndard de cada volum de l'*Enciclopèdia casteller*.

Algunes precisions

A continuació fem algunes precisions al voltant d'alguns aspectes que es repeteixen en les entrades del diccionari:

- quant a la nomenclatura dels castells, remetem el lector al que se'n diu en la introducció del volum 1 de l'*Enciclopèdia casteller*.
- en les biografies s'indica amb el símbol (♣) altres persones que també tenen una entrada en el diccionari.
- anomenem «antiga Muixerra» la Colla dels Pagesos del període *ca.* 1850-1875 (en què fou coneguda amb aquest nom procedent d'una confraria vilafranquina), just abans de passar a ser denominada Colla Vella. En canvi, «Muixerra» s'aplica sempre a la colla vallenc de la línia de la Colla Nova que actuà en els períodes 1947-1958 i 1961-1964.
- per aprofundir en la problemàtica de la colla vallenc del període 1927-1929 remetem el lector a Güell Cendra 2016b.
- el mot *guerra* es troba usat abreujadament per Guerra Civil espanyola (1936-1939).
- la Barreja és el nom popular amb què fou coneguda la colla unificada dels Xiquets de Valls en el període 1939-1946, just quan es va acabar la Guerra Civil (i les autoritats locals imposaren la fusió de les colles Vella i Nova existents abans del conflicte bèl·lic) fins a la reorganització de la Colla Vella l'any 1947 (moment en què la colla unificada passà a anomenar-se oficialment Muixerra).

- sota l'epígraf «Colla Nova de Sant Magí» cal entendre sempre l'agrupació que formada el 1951 amb el nom de «Colla Nova de Tarragona» hi afegí el sintagma «de Sant Magí» a partir del 1953.
- els textos de les biografies estan tancats a 18 d'octubre del 2021.

Finalment, atès que molts castellers i altres persones vinculades als castells (sobretot en la zona històrica) són coneguts pel seu renom o malnom o per un hipocorístic (més que no pas pel seu nom i cognoms), hem optat per elaborar una llista amb aquestes correspondències que el lector trobarà a les pàgines 305 a 308.

Redactors i agraïments

Les biografies han estat redactades per un total de 29 redactors, incloent-hi els dos directors del diccionari (la llista completa de noms la trobareu al final d'aquest volum), persones amb un bon coneixement dels seus biografiats i a les quals ens cal donar les gràcies pel seu esforç (en força casos no hi havia bibliografia i la informació s'ha hagut d'extreure quasi exclusivament de les entrevistes als biografiats mateixos) i per les aportacions i suggeriments que ens han fet sovint sobre la idoneïtat de la nostra proposta inicial de perfils biografiats.

Per tal de seleccionar, primer, els biografiats i elaborar, després, les fitxes biogràfiques, els directors i redactors d'aquest volum s'han basat, en primer lloc, en la bibliografia i altres fonts de consulta disponibles. En aquest sentit convé destacar la feina que alguns autors han fet en els seus llibres de recopilació de dades biogràfiques de castellers, com també la de redactors de revistes de colla que han entrevistat en les seves pàgines molts castellers, especialment veterans, els quals han proporcionat dades precioses que altrament s'haurien perdut. Una altra font d'informació essencial ha estat l'entrevista personal, ja sigui directament a la persona biografiada, ja sigui a familiars o coneguts seus. Igualment, els directors del diccionari han cercat l'assessorament de persones del món casteller de reconegut prestigi i profund coneixement de la seva història —en determinats àmbits o èpoques específiques i de tot el territori casteller— per fer la tria final i redactar les biografies. Ens cal, doncs, fer explícit el nostre agraïment a totes aquelles persones que ens han atès i ens han transmès tots els seus coneixements sobre els biografiats i les seves circumstàncies. D'una manera especial, el nostre regreïament és per a Francesc Piñas Brucart, Francesc Montserrat Retamal, Pere Ferrando Romeu, Albert Pallarès Roig i David Morlà Gómez. Igualment, ens cal donar les gràcies, per diversos motius, a Salvador Arroyo Julivert, Toni Bach

Lleal, Joan Barquet Colomé, Carme Barrufet Garcia, Rosa Barrufet Garcia, Agustí Borne Pérez, Salvador Cabré Llobet, Salvador Cañellas Curto, Jordi Cañellas Güell, Josep-Maria Cañellas Güell, Jordi Cañellas Moreno, Benjamí Casellas Pascual, Joan Cavallé Busquets, Isabel Ciuró Ferré, Ramon Codinas Fort, Antonio Conde Parra, Jordi Dólera Mirabent, Francesc Fabra Jurado, Josep-Antoni Falcato Heckendorn, Manel Fernández Martínez, Marc Ferré Carreras, Salvador Ferré Miró, Jaume Ferré Rubio, Marcel·lí Ferrer Paterna, Valentí Ferrer Poch, Ian Gallart Llobera, Yolanda García Vidal, Maite Gomà Farràs, Alfonso González Bondia, Tomás Gormaz Grimaldos, Anton Gras Ciuró (†), Rosalia Gras Minguela, Jordi Grau Valls, Glòria Guasch Güell, Marc Guasch Ferrando, Lluís Güell Leal, Marcel·lí Güixens Milà, Carles Heredia Crusells, Esteve Huguet Montserrat, Joan-Maria Huguet Estalella, Montserrat Huguet Panadès, Jordi Ibáñez Jiménez, Joan-Ramon Ivern Pinazo, Lluís Lirón Munuera, Èrik Lozano Aubareda, Anna Mateu Solé, Joan Mestres Arnan, Xavier Orriols Sendra, Pedro Osorio Martínez, Jordi Pallarès Serra, Núria Petit Rovira, Jaume Rafecas Ruiz, Salvador Ramon Anglada, Francesca Roig Galceran, Jordi Ruiz de Castañeda Campamà, Abril Rus Palomares, Joan Sala Giner, Juani Sánchez Sánchez, Carme Suau Hugue, Montserrat Turdiu Calbet, Josep-Ramon Tules Armela, Joan Vallès Fígueras, Marcel·lí-J. Valls Torné i Núria Ventura Mercè.

Tipografia Vallenca

D'altra banda, la lletra inicial que encapçala cada un dels apartats alfabètics del diccionari està elaborada amb la tipografia Vallenca d'Eduard Vidiella Sancelestino (Valls, 1995), dissenyador gràfic especialitzat en el disseny de tipografies. Aquesta tipografia parteix de la reinterpretació de les lletres retolades per l'artista vallenc Josep Queralt, que el 1931, amb només 21 anys, dissenyà el cartell de les Festes Decennals de la Candela. La reinterpretació de Vidiella té l'essència avantguardista que caracteritzà aquella època, però actualitzada per tal de resoldre les necessitats actuals. Aquest projecte va resultar reconegut l'any 2018 amb un premi Laus Bronze en categoria Estudiant.

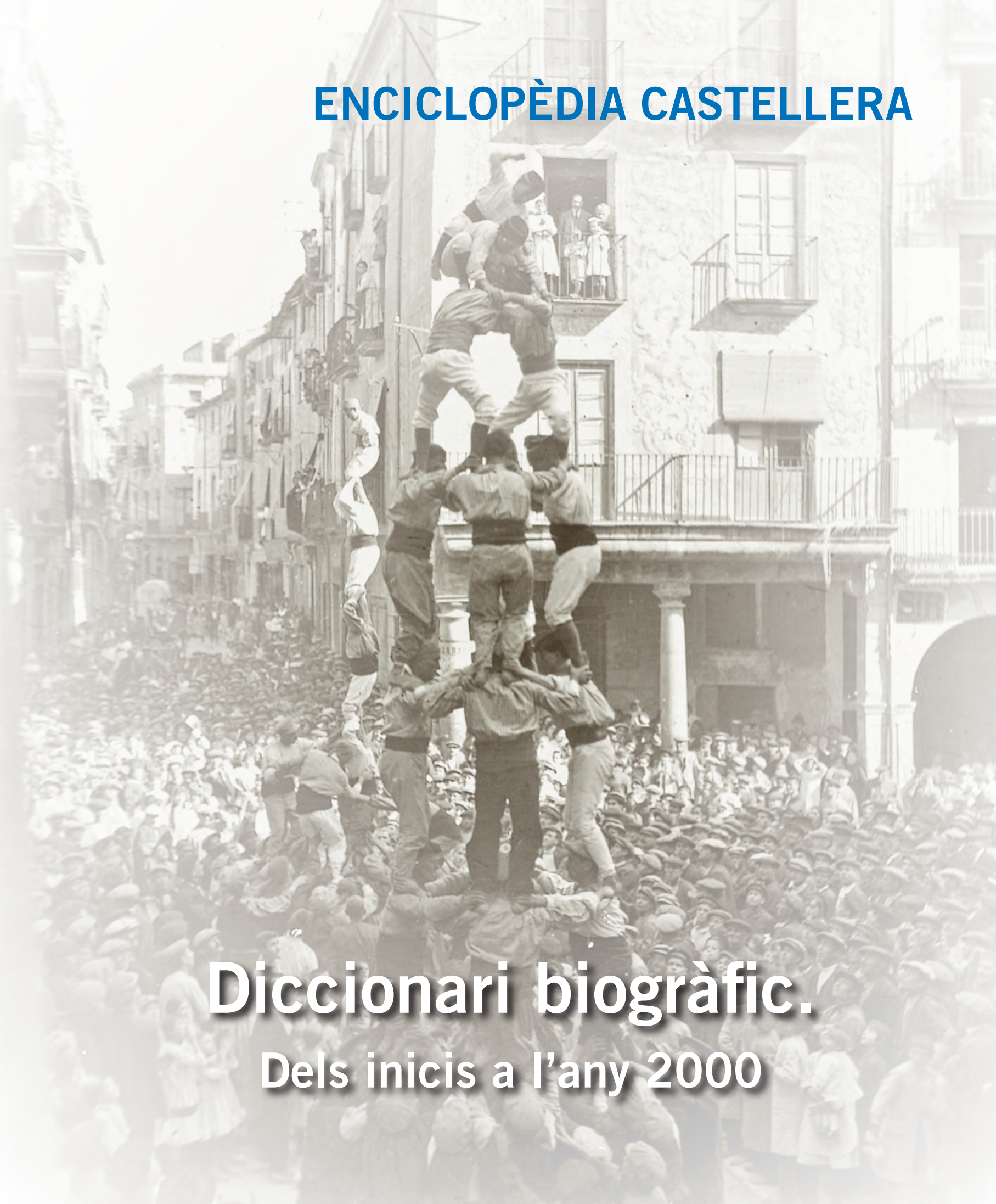
Finalment, ens hem de felicitar per la incorporació al Comitè Executiu de l'*Enciclopèdia castellerà* del Centre de Prospectiva i Anàlisi dels Castells (CEPAC).

**Xavier Brotons Navarro
i Guillermo Soler García de Oteyza**

Directors del volum 7 de l'*Enciclopèdia castellerà*
(*Diccionari biogràfic. Dels inicis a l'any 2000*)

Valls, octubre del 2021

ENCICLOPÈDIA CASTELLERA

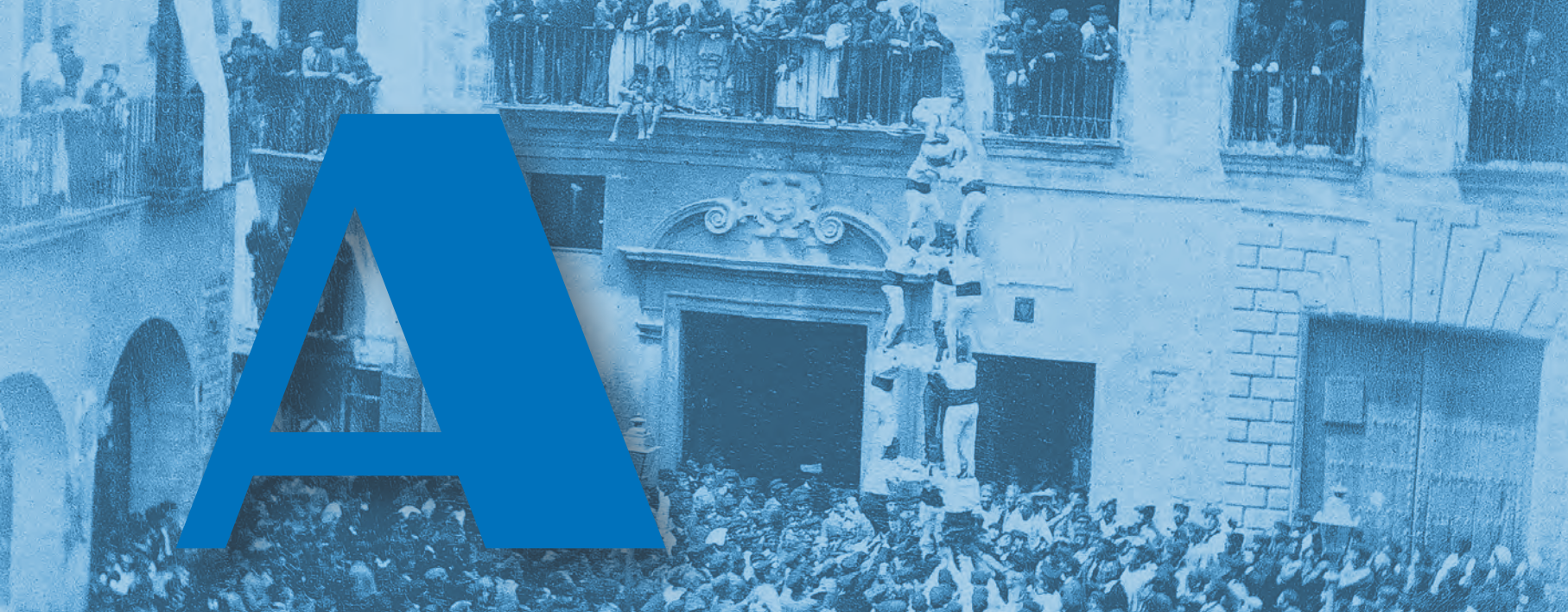

Diccionari biogràfic.

Dels inicis a l'any 2000

Sigles dels autors dels articles

<i>A.C.S.</i>	Àlex Cervelló Salvadó
<i>A.M.P.</i>	Anna Marín Porta
<i>D.M.G.</i>	David Morlà Gómez
<i>D.P.J.</i>	David Prats Jiménez
<i>E.M.F.</i>	Eloi Miralles Figueres
<i>FD.R.</i>	Francesc Domènech Rull
<i>FM.R.</i>	Francesc Montserrat Retamal
<i>G.A.G.</i>	Guillem Andrés Garrigosa
<i>G.S.G.O.</i>	Guillermo Soler García de Oteyza
<i>J.B.L.</i>	Jordi Bertran Luengo
<i>J.B.S.</i>	Joan Bofarull Solé
<i>J.C.C.</i>	Joan Cuscó Clarasó
<i>J.P.F.</i>	Jordi París Fortuny
<i>J.R.C.C.</i>	Jordi Ruiz de Castañeda Campamà
<i>J.R.G.</i>	Josep Ribes Garasa
<i>J.S.B.</i>	Jordi Suárez Baldrís
<i>J.S.P.</i>	Jordi Suriñach Perdigó
<i>M.F.S.</i>	Marc Ferran Sans
<i>M.G.M.</i>	Maria Garcia Moreno
<i>M.J.V.T.</i>	Marcel·lí-J. Valls Torné
<i>L.G.R.</i>	Lluïsa Gené Rebull
<i>P.C.M.</i>	Pere Coll Mitjà
<i>P.F.R.</i>	Pere Ferrando Romeu
<i>R.C.G.</i>	Raimon Cervera Gallemí
<i>R.S.G.</i>	Raquel Sans Guerra
<i>X.B.N.</i>	Xavier Brotons Navarro
<i>X.C.J.</i>	Xavier Capdevila Julián

Alagret Vilaró, Pere, *Patrici*

Vilafranca del Penedès, 29 juny 1842 –
2 juliol 1918

Impressor i publicista, autor de textos sobre la festa major de Vilafranca i els Xiquets.

Fundador, director, redactor i impressor del setmanari *El Labriego* (1876-1918), en el qual es poden trobar diversos apunts de caire costumista i, entre aquests, un parell que estan dedicats als castells: *Los Xiquets de Valls* (29/8/1901) i *Els Xiquets de Valls y'ls quatre Pilans de Nou* (29/8/1911), ambdós signats amb el pseudònim de *Patrici*. A través d'algunes de les gasetilles que publicava es pot conèixer alguna migrada informació sobre els castells de les festes majors del seu temps, així com fer un seguiment de les vicissituds de dues confraries vilafranquines —la Muixerra i la Roser— que durant molts anys llogaven les dues colles dels Xiquets de Valls —denominades, en els seus inicis, Pagesos i Menestrals—, fins al punt que aquestes, a mitjan segle XIX, van ser conegudes majoritàriament amb els noms de les susdites institucions religioses. És autor, entre d'altres obres, d'una *Historia de la Fiesta Mayor de Villafranca del Panadés* (1869). Té un carrer dedicat a Vilafranca des de l'any 1939 que, encara ara, és conegut popularment com a carrer de les Angúnies. *E.M.F.*

Alasà Espera, Joan

Constantí, 14 juliol 1904 – Tarragona, 1981

Casteller dels Xiquets de Tarragona de postguerra.

La seva família traslladà la residència de Constantí a Tarragona cap al 1909. Era nebot del casteller i pagès de Constantí, de Cals Oficis, **Pau Alasà Reverté** (18 febrer 1871 – ?), probablement *Coix d'Alasà*, que feia castells amb els vallencs a Tarragona, i el pare del qual, **Josep-Maria Alasà Illa, Joannet Alasà** (Constantí, 1828 – ?), possiblement també fou casteller. Joan Alasà es casà amb Maria Solé i tingueren tres fills: Esperança, Maria —que morí als quinze anys el 1944— i Joan. Durant la postguerra vivien a l'avinguda de Navarra núm. 7, avui carrer d'Estanislau Figueres. Gràcies a la seva corpulència física, fou un dels segons clàssics de la colla unificada dels Xiquets de Tarragona en la postguerra, que va fer castells de 7 de gamma alta com el 4 amb l'agulla i el 3 per sota, el pilar de 5 i el polèmic 4 de 8 de Santa Tecla del 1947 amb onze vendrellencs, en el qual no pujà. Sí que va muntar en el ferm intent de 2 de 7 per Sant Fèlix del 1945 a Vilafranca del Penedès, segons testimoni de Salvador Arbona, *Valent* (♠), quart dels Xiquets tarragonins de l'època. Alasà va ser un dels homes de confiança de l'aleshores cap de colla i també president Esteve Pomerol

▲ Josep Albareda Duch.
(Foto: Arxiu personal)

Calvet (▲), i ocupà el càrrec de sotspresident en una entitat que estava legalment constituïda i no era només una quadrilla. Entre les funcions que hi va exercir, coneixem la de cap de canalla, incloent la d'acompanyar-la a pujar a les sortides de la Colla Vella dels Xiquets de Valls i, gràcies a l'amistat establerta a la presó entre el casteller tarragoní Lluís Claravalls (▲) i el vendrellenc Jan Julivert (▲), amb els Nens del Vendrell. A més, transportava la colla en les sortides fora de Tarragona amb el seu camió, on instal·lava uns bancs de fusta i un tendal. També disposava de llicència de la classe B per al transport de viatgers en automòbil des de l'octubre del 1926, segons autorització de la Junta Provincial de Transports, i durant la postguerra la seva empresa es denominava Transportes Alasá. En la Junta del 1946 hi figuraven Francisco Bordas —també segon— com a secretari i Francisco Somolinos com a tresorer, en una colla integrada aquella Santa Tecla per 72 castellers. Abandonà els Xiquets cap al 1949-1950 arran d'una discussió interna. *J.B.L.*

Albareda Duch, Josep

Montblanquet (Vallbona de les Monges, Urgell),
24 juny 1932

Cineasta amateur casteller.

Josep Albareda Duch és un dels noms rellevants de l'important moviment del cinema amateur que es vivia a Catalunya, i especialment a Valls, als anys seixanta i setanta del segle XX. L'afició per la cinematografia i el fet de viure a Valls des dels deu anys fan que l'activitat casteller sigui ben present en la seva obra, gairebé tota filmada en format de 8 i 16 mil·límetres, des que començà el 1965. Malgrat que va enregistrar importants diades d'aquelles dècades, recorda que «les meves pel·lícules no agradaven als castellers, perquè ells volien veure tot el castell i jo volia explicar què passava al castell, quins problemes patia, a través d'un llenguatge cinematogràfic».

Vinculat a la Colla Vella dels Xiquets de Valls, Albareda gravà el Concurs de Can Jorba, a Barcelona, del 1966; les actuacions del 12 d'octubre i Santa Úrsula del 1969;

diades d'aquesta agrupació prèvies al Concurs de Tarragona del 1970, i finalment elaborà una pel·lícula, de 9 minuts de durada, d'aquest certamen històric. També enregistrà les Festes Decennals del 1971, 1981 i 1991. A més, va gravar pel·lícules de 3 i 4 minuts dels homenatges a castellers veterans de la Colla Vella, com Josep Domènech Trenchs, *Xaconet* (▲), l'any 1973.

A l'obra *Món casteller*, Albareda ja és reconegut com un cineasta reputat, atès que l'any 1971, amb l'obra *Xiquets de Valls*, guanyà el premi Enxaneta de Bronze del 9è Certamen de Cinema Amateur de Valls i també el Concurs Ciutat de Reus. El 1973 tornà a participar al certamen vallenc de cinema amb *L'enxaneta*. També fou present i reconegut en concursos internacionals a Badalona i Terrassa, a principis dels anys vuitanta.

El 1981 creà *Força, equilibri, valor i seny*, sobre la mítica diada de Santa Úrsula d'aquell any (amb el primer castell de 9 i el primer 5 de 8 descarregat del segle XX), amb la narració de Lluís Figuerola (▲), de Ràdio Tarragona. L'any següent també enregistrà la diada de Santa Úrsula, en què documentà el primer 3 de 9 (carregat) modern. (6: 123-124). *J.R.C.C.*

Alsina Culubret, Joan, *Vampiro*

Terrassa, 22 desembre 1945 – 23 febrer 1996

President dels Minyons de Terrassa (1987-1990) i primer president de la Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya (1989-1994).

Va entrar a formar part dels Minyons de Terrassa el 1984, i un any després ja col·laborava amb la Junta. El 1987 es convertí en president. «El Vampiro vivia els castells amb molta passió, però també tocava molt de peus a terra, per això era un molt bon president. Era molt generós i sempre estava disposat a ajudar en tot allò que calgués», recalca Pere Tiana, company seu a la Junta de la colla. Durant els anys que va ser-ne president, els Minyons van tenir una bona progressió casteller i arribaren fins als castells de nou pisos, però per continuar avançant els calia superar un escull important: aconseguir un local propi, un punt de tro-

▲ Joan Alsina Culubret,
Vampiro. (Foto: Arxiu
Minyons de Terrassa)

bada, que els permetés augmentar la massa social. Ell i la resta de l'equip van iniciar la cerca d'aquest espai, fins que, el 1988, van adquirir la casa modernista Jacint Bosch, actual seu dels Minyons de Terrassa. Tenir un local va ser clau per fer el salt als grans castells. Alsina representà els Minyons en una primera experiència de coordinadora de colles que, tot i no ser una entitat oficial, gestionava l'assegurança dels castells. Fou el 1989 que es va constituir oficialment la Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya i Alsina en fou elegit president. «Hi estaven representades les tres grans zones castelleres del territori. Recordo que els del nord i els del centre vam pactar fer president Alsina per evitar que manessin els de la zona tradicional dels castells», explica Josep Farreny, llavors representant dels Castellers de Barcelona. En aquell moment, l'entitat només gestionava l'assegurança o alguna retransmissió televisiva, però ja tenia la voluntat de fer un pas més endavant: «Pensàvem en la difusió nacional i internacional, en millorar la presència als mitjans de comunicació, la seguretat o la gestió de les actuacions castelleres, però encara no teníem prou força i cada vegada que plantejàvem aquests temes sorgien polèmiques», apunta Farreny. Alsina deixà la presidència de la Coordinadora el 1994, a causa d'una malaltia que li llevà la vida dos anys més tard. *A.M.P.*

Álvarez Montaner, Olga

Vilafranca del Penedès, 5 octubre 1969

Component dels Castellers de Vilafranca, sisena del primer pilar de 8 del segle XX.

Actualment professional de la dansa, s'inicià en els castells a divuit anys a la colla dels Xicots de Vilafranca, juntament amb el també casteller vilafranquí David Monteagudo (†). Aviat va esdevenir una especialista en els pilars, una construcció que, segons reconeix ella mateixa, es convertí en una «obsessió» des del primer dia que va entrar als Xicots i li van fer una prova per a l'espadat de 6, que tot i no reeixir la marcà profundament en la seva trajectòria i preferències com a castellera. La seva intensa vocació per

les activitats atlètiques, esportives i, sobre tot, per la dansa és indestruïble de la seva manera d'entendre els castells. Coincidint amb una greu crisi dels Xicots a principis de la dècada dels noranta, Álvarez es va incorporar als Castellers de Vilafranca i des de bon principi ocupà posicions de tronc als castells de 8 i als de 9, al pis de sisens, en un període en què encara no havia començat la gran revolució dels *gamma extra*, però en què ja es feien castells de 9 amb certa assiduïtat. En companyia de Toni Bach, Fèlix Miret (†) i David Monteagudo, i amb el visticplau del cap de colla, Carles Domènech, *Mènec* (†), inicià els assaigs del pilar de 6 i col·laborà de manera específica en la preparació de la canalla d'aquesta construcció. Va parar a quarts el pilar de 6 carregat per la colla l'11 de desembre del 1994 en la diada de Santa Llúcia de l'Arboç, una consecució històrica que va obrir una nova etapa en la història del fet casteller modern; de fet, es va

▼ Olga Álvarez Montaner.
(Foto: Arxiu Castellers de Vilafranca)

tractar de l'autèntic «moment fundacional» del que posteriorment va ser batejat com a *febre pilanera*: al cap de poc temps van arribar el pilar de 7 (carregat el 14 de maig del 1995 en la diada de les Fires i Festes de Maig de Vilafranca) i el pilar de 8 (també coronat) del 31 d'agost del mateix any. Álvarez es convertí així en una peça clau dels èxits pilaners dels Castellers de Vilafranca, coincidint amb l'etapa de Francesc Moreno, *Melilla* (♠), com a cap de colla, que van incloure construccions com el 4 amb l'agulla (de 8 i de 9). També formà part de castells com el 5 de 8, el 3 de 9, el 4 de 9 i la torre de 8 folrada. *J.S.B.*

Amades Gelats, Joan

Barcelona, 23 juliol 1890 – 17 gener 1959

Folklorista, autor d'alguns estudis pioners sobre els castells.

Va començar a treballar als nou anys amb els seus pares i als dotze es posà a vendre llibres de vell, ell sol. Als quinze anys entrà a l'Ateneu Enciclopèdic Popular. Quan Robert Gerhard va recollir les cançons que cantava la seva mare, Amades es començà a interessar per les tradicions. Recollí més de 10.000 melodies, centenars de rondalles, imatges i altres expressions de la cultura popular. Col·laborà amb la Fundació Rabell, amb l'Associació Catalana d'Antropologia, Etnologia i Prehistòria, amb el Museu Arqueològic, amb el Museo de las Industrias y Artes Populares, amb l'Institut Municipal d'Història de Barcelona i amb el Centro Superior de Investigaciones Científicas. Va impartir centenars de conferències, va fer un programa de ràdio i va escriure més de 400 llibres, que culminaren amb el *Folklore de Catalunya* i el *Costumari Català*. Va reivindicar les tradicions com a element identitari de Catalunya i en va donar a conèixer el nom a tot el món. Però se li ha criticat la falta de rigor, no citar correctament les fonts i, sobretot, filtrar el que no encaixava amb el seu concepte de «societat tradicional».

Va escriure un mecanoscrit intitulat «Els Xiquets de Valls: estudi històric i etnogràfic dels castells» i l'any 1934 publicà *Els Xiquets de Valls*, el primer llibre monogrà-

fic sobre els castells, basat en aquell estudi. També mencionà els castells, breument, en altres publicacions. Amades tenia uns coneixements bastant limitats de la tècnica casteller: per exemple, escrigué: «*El cinc de nou*. Sis pisos de cinc homes, més dosos, aixecador i anxaneta, deu crosses i cinc agulles. Total quaranta-nou homes» i també «El període de més esplendor dels castellers fou el comprès entre l'any 1850 i el 1870, i va ésser a la festa major de Tarragona on van aixecar els castells més alts i valents: el *quatre d'onze* i el *pilar de set*.» El principal tema que va abordar fou l'origen dels castells. Creia en «la gran vellúria dels castells, l'origen dels quals es perd en la llunyana fosca del temps». Influint per l'historicisme, creia que els castells «[f]ormaven part d'antigues cerimònies agràries i tractaven de provocar el creixement dels vegetals, imitant la idea de la creixença i de l'elevació», però aquesta teoria no descansava en dades històriques: «Són poquíssimes les cites històriques que es troben dels castells: nosaltres sols en coneixem tres.» Amades relacionava els castells amb la cultura grega: «Nosaltres creiem veure una graciosa línia grega i tota l'esveltesa d'airós tall hel·lènic, en els valents castells.» Aquesta opinió es basava en el vestit blanc de la majoria de danses populars catalanes, tot i que els castellers es desvien clarament d'aquesta norma. Al principi, Amades creia que «qui sap si l'anxaneta vol dir casteller, en parla preromana», però després donà suport a la teoria proposada per Faraudo de Saint-Germain, segons la qual *enxaneta* vindria d'*engana* ('fletxa', en occità). Amades, que coneixia molts altres balls i danses, demostrà que els castells no podien venir del ball de titans i els va relacionar amb el ball de valencians i la moixiganga. *J.B.S.*

Andreu Giner, Jordi

Tarragona, 28 maig 1974

Cap de colla dels Xiquets de Tarragona (1999-2000 i 2002).

Amb camisa des del 1989, la temporada 1995, sota el mandat de Manel Nadal (♠), va compartir amb Jordi Conesa responsabi-

▲ Joan Amades Gelats.
(Foto: Reproducció de
Pere Català Roca / Arxiu
Nacional de Catalunya)

litats com a primer cap de pinyes de la colla. «Anomenàvem tota la gent de la pinya, cosa que no s'havia fet mai», destaca Andreu. Va ser escollit cap de colla l'any 1999, amb Conesa com a segon. El primer objectiu de l'any era el 5 de 8. Segons Andreu, «era vital. Les colles que aleshores havien arribat al castell de 9 sense el 5 de 8 s'havien enfonsat. Per a nosaltres era indispensable aconseguir el 5 perquè ens guiés cap al castell de 9». La *catedral* es carregà, al juliol, a la Riera de Gaià, i després es va descarregar, per Sant Magí, a Tarragona. Un mes després, a la diada de Santa Tecla, els ratllats van completar el 3 de 9, que havien carregat la temporada anterior. «Estàvem convençuts que no teníem res a envejar a les altres colles d'un nivell similar», contextualitza. La temporada següent es va aconseguir carregar novament el 3 de 9 al Concurs de Tarragona. Després d'un any en què els Xiquets van tenir una direcció col·legiada, la temporada 2002 tornà a dirigir la colla, amb Gerard Sala com a segon cap de colla, però aquell any van ser incapaços de superar el sostre del 2 de 8. Per a Andreu, dos factors expliquen els resultats magres: «La generació de tronc que havia fet els grans castells de la colla s'anava desfent i, d'altra banda, era un moment en què la majoria de colles afrontaven anys de crisi.» Andreu començà als castells com a agulla, però en pocs anys va passar a primer dau, posició on ha descarregat les principals construccions del repertori matalasser, tant a la pinya com al folre i també, en el cas del 2 de 9, a les manilles. Amb estudis de periodisme, ha estat col·laborador habitual de diferents mitjans de comunicació, com *3 Rondes* de Catalunya Ràdio, *Revista Castells*, Tarragona Ràdio i Altafulla Ràdio, on ha destacat com a analista tècnic. També va ser coautor del llibre *Emocions puntuades. 25 edicions del Concurs de Castells de Tarragona*. J.S.P.

Anguera Rius, Rossend, *Sendo*

Valls, 22 juliol 1959

Casteller de la Colla Vella dels Xiquets de Valls i cap de colla dels Xiquets de Reus (1981-1982) i dels Ganxets de Reus (1992-1996).

▲ Jordi Andreu Giner.
(Foto: Jean Segovia)

Va entrar a la Colla Vella el 1968. Al cap de poc, la seva família es traslladà a viure a Reus, però continuà fent castells fins que se n'anà a fer el servei militar. Va pujar, com a enxaneta, dos i quint, als castells més importants d'aquells anys de la formació vallenca: 4 de 8, 3 de 8, 2 de 8 i 5 de 8 (fou l'enxaneta del primer 5 de 8 carregat del segle XX, el 12 d'octubre del 1969, en què el seu germà Cisco va fer d'aixecador). També anà d'aixecador en l'intent de 4 de 8 amb el pilar del Concurs del 1970. Es va apuntar als Xiquets de Reus l'estiu del 1981: «Quan vaig saber que a Reus es volia crear una colla castellera vaig parlar amb les persones que encapçalaven el projecte.» Va anar a veure un assaig i es trobà que «assajaven una estructura de quatre agafats pel coll. Com que [jo] tenia l'experiència d'una altra colla em vaig oferir a ajudar-los i vaig entrar a formar part del grup tècnic». Ràpidament es convertí en el cap de colla. La seva confiança en la colla, la seva formació a la Vella i alguns intents atrevits van ser mal vistos pels fundadors dels Xiquets de Reus i, al final de la temporada 1982, va ser substituït en el càrrec. Anguera continuà pujant a terços, com el seu germà Cisco, mentre l'Enric, un altre germà, feia de baix. Com a castells més destacats, feren el 2 de 7, el 4 de 8 i el 3 de 7 per sota. Els germans Anguera arribaren a la conclusió

▲ Rossend Anguera Rius, Sendo. (Foto: Arxiu personal)

▲ *Salvador Arbona Gibert, Valent. (Foto: Arxiu Xiquets de Tarragona)*

que la seva visió dels castells era diferent de la majoria dels Xiquets de Reus, i a més insalvable. Per això, el 1992 van fundar una nova colla, els Ganxets de Reus, en què van participar molt activament com a terços i baix en tots els castells: 4 i 3 de 7, 4 de 7 amb l'agulla, 5 de 7, 2 de 7 i alguns intents de castells superiors. El Sendo va ser el primer cap de colla i **Francesc Anguera Rius, Cisco** (Reus, 22 desembre 1961) ho fou el 1998. Després de la desaparició dels Ganxets, han tornat, ocasionalment, a la Colla Vella. També en van ser castellers el pare, **Josep Anguera Solé, Ferro** (Valls, 1 abril 1919 - Reus, 22 octubre 2004) (que hi feu de cros-sa des del 1954), i els seus germans **Josep-Maria** i **Enric**. El seu oncle **Pere Anguera Solé, Ferro**, anà a la Barreja (1939-1946) i després a la Colla Vella, el 1947. *J.B.S.*

Arbona Gibert, Salvador, Valent

Tarragona, 27 juny 1927 – 23 setembre 2020

Casteller dels Xiquets de Tarragona i de la Colla Nova de Sant Magí dels Xiquets de Tarragona.

Va treballar tota la vida en el magatzem de fusta de Josep Alió (a l'antic camí de la Fonteta de Tarragona, avui carrer d'Eivissa) i al cinema Tarragona. Va començar a fer castells quan tenia quinze o setze anys quan, segons el seu testimoni, participà en els intents de formació de la Colla Nova de Tarragona (cap al 1943) encapçalats per Agustí Arasa, *Pau Potes*, que van consistir en alguna sortida assaig amb castells de 5 i algun pilar de 4, al carrer de la Merceria de Tarragona i a Reus. Després s'integrà als Xiquets de Tarragona —comandats per Esteve Pomerol Calvet (▲)—, colla en què es va quedar fins al 1951. Fou un dels quarts titulars de la formació: el 23 de setembre del 1947, diada de Santa Tecla, va parar en aquest pis el 4 de 8 que els Xiquets de Tarragona descarregaren amb un destacat ajut vendrellenc, fet que va motivar una intensa polèmica a la premsa de l'època. Segons el testimoni d'Arbona, en aquest carro gros hi participaren fins a onze castellers vendrellencs: només una rengla era completament «tarragonina», al marge dels baixos, un altre terç —Pau Alujas, *Pau*

del Món (▲)—, tot el pom de dalt i la major part de la pinya. L'any 1945 havia parat al quart en un bon intent de 2 de 7 a Vilafranca del Penedès, compartint pis amb Vicent Balaguer, *Pardalete* (▲). El 1952 entrà a la Colla Nova dels Xiquets de Sant Magí, però només dos anys després va deixar els castells. També va prendre part durant dos anys (1948-1949) en molts castells dels Nens del Vendrell, com el 2 de 7 i el 4 de 8. D'aquesta experiència elogià els dots del cap de colla, Jan Julivert (▲), i en va aprendre algunes coses, com l'organització i la rapidesa a l'hora de muntar els castells, que després aplicà a les colles tarragonines. El renom de *Valent* ja li venia del besavi, natural dels Pallaresos. D'altra banda, l'avi d'Arbona li havia contat que anava amb els Xiquets de Valls quan actuaven a Tarragona. Salvador Arbona va traspasar el 2020, a 93 anys, en un dia tan tarragoninament casteller com el de Santa Tecla. *X.B.N.*

Aregio Navarro, Joan

Barcelona, 14 abril 1960

Cap de colla (1989-1991) i president (1993-1994) de la Colla Jove Xiquets de Tarragona.

Es va incorporar al projecte de la Colla Jove durant el període de gestació. Com que era estudiant de Dret, va ser un dels encarregats de redactar-ne els estatuts, va fer de secretari i també va ser un dels signataris de l'acta fundacional (calia ser major d'edat, i la majoria de castellers liles encara no ho eren). Va ser un dels segons del primer 4 de 7 de la colla i baix del primer 4 de 8 (1984). Dins de la colla formava part del sector més tradicionalista o competitiu: «Jo era dels que pensava: "Si hem entrat a la cursa és per guanyar, i, per tant, màquina, menys festes i tonteries i més canya castellera."» L'any 1989 va ser escollit cap de colla després de la llarga etapa de Jordi Olivan (▲). Com a novetat, Aregio aportà la definició del primer equip tècnic plural amb responsabilitats definides, a l'estil modern, dins del qual ell mateix ha destacat sovint el paper de Jordi Cañellas. Igualment, es van sistematitzar els mètodes d'assaig per fer-

► *Joan Aregio Navarro, amb el mocador al cap. (Foto: Arxiu personal)*

los més intensos. Una altra innovació del seu període és que a partir del 1990 es van vincular l'elecció d'equip tècnic i Junta Directiva, que fins aquell moment havien anat per separat. Els resultats van ser clars: el mateix 1989 la Jove va consolidar finalment el 4 de 8 (onze de descarregats) i la temporada següent va estrenar tant el 3 de 8 com el 2 de 8 amb folre. Aquest progrés tècnic va permetre, a més, el *sorpasso* respecte als Xiquets de Tarragona per convertir-se en la primera colla de la ciutat. El 1993-1994, com a president, treballà colze amb colze amb el cap de colla, Ferran Ventura (↑), que havia format part dels seus equips tècnics, en uns anys de creixement social que els van portar als castells de 9. El 1995 va ser escollit regidor a l'Ajuntament de Tarragona per Convergència i Unió, i a partir d'aquell moment inicia una llarga trajectòria política —en què destaca la presidència de la Diputació de Tarragona (2003-2007), així com diversos alts càrrecs dins de l'administració de la Generalitat— que el va anar apartant progressivament dels castells. *G.S.G.O.*

Armengol Martí, Pau

Peralta (Renau, Tarragonès) 1850 – el Catllar, 1896

Casteller catllarenc de la Colla Nova de Valls.

La seva més gran gesta coneguda va ser el pilar de 7 que parà al terç «perfectamente bien» amb la Colla Nova dels Xiquets de Valls el 29 d'agost del 1881, primer dia de la festa major del Catllar, com testimonia la crònica de Ramon Roca Vilà (↑) a *La Opinión* del 2 de setembre següent. Segons ha transmès la seva neta Maria Teresa Armengol Canals a Joan Rovira Miró, Pau Armengol també ajudava la Colla Nova vallenca en altres sortides, com la de l'Arboç (celebrada el primer diumenge de setembre fins a l'any 1906). Quan tenia sis anys es traslladà amb la seva família de Peralta al Catllar, on van començar a viure al mas de Moragues, situat a l'antic camí de Valls

al Catllar (actualment del tot en ruïnes, el 1984 serví d'objectiu d'artificiers en unes maniobres militars). De tendència liberal, va formar part de l'executiva local del Partit Liberal amb el càrrec de vocal. Va morir accidentalment el 1896 per culpa d'un tret al peu que s'havia fet involuntàriament. *X.B.N.*

Arnella París, Jaume

Barcelona, 5 maig 1943

Cantant, folklorista, cofundador dels Brivalls de Cornudella.

Tot i que es formà al Seminari Conciliar de Barcelona, la seva vida es basa en els estudis musicals al Conservatori del Bruc de Barcelona i de guitarra amb Graciano Tarragó i les influències d'Oriol Martorell i Enric Gispert. El 1963 cofunda l'equip Telstar per editar cançoners, on coneix Albert i Jordi Batista, Xesco Boix, Josep-

AUBAREDA, 'QUERIDO'

Nissaga de castellers de la Colla Nova dels Xiquets de Valls.

En la primera generació trobem **Joan Aubareda Rodon**, *Joan del Querido* (Valls, 29 abril 1847 – Barcelona, 15 gener 1916). Pagès d'ofici, fou cap de la Colla Nova dels Xiquets de Valls i un destacat casteller, especialment per als pilars. El cronista Ramon Roca Vilà (†) testimonià que per la festa major de Tarragona del 1877 Joan del Querido parà a segons un pilar de 6 amb què pujà tretze (o catorze, segons la versió) dels dinou esglaons de les escales de la catedral: «Debo advertirle que hay la costumbre de que cuando una colla ha subido el espadat de 6 por las escaleras [de la catedral], hasta que la otra haga otro tanto y suba un peldaño más no tiene obligación de practicarlo la primera. Y como quiera que Juan el Querido lo subió trece peldaños hace dos años ahora es necesario que la vieja [*sic*] lo suba con el espadat de á 6, uno más, para que Juan el Querido ú otro de la *colla nova* tenga que subirla [*sic*] más.» Una descendent dels Querido, Assumpció Aubareda, explicava que la dèria familiar pels castells arribava a l'extrem de portar un nadó acabat de néixer en braços de l'enxaneta d'un pilar de 5 per entregar-lo a la seva mare, que el va recollir al balcó: probablement es tractà d'un fill de Joan Aubareda. El 1883 Joan del Querido agafà la direcció de la Colla Nova en substitució de Josep Batalla, *Navarro* (†) (de qui era cunyat, ja que s'havia casat el 1872 amb la seva germana, Josepa Batalla) i se'n mantingué al capdavant fins al 1896. Per tant, fou el cap de colla de la Nova durant els últims anys daurats del segle XIX i els inicis de la davallada, entre altres de la cèlebre actuació de l'octubre del 1883 a Valls en què la Colla Vella descarregà l'únic 5 de 9 vuitcentista i la Colla Nova en va fer un intent desmuntat (el segon, que estava molt parat, en què només faltava l'enxaneta però baixà espantat sense haver-lo coronat) i un altre, el primer, en què «el remate del castell tocaba á su termino y se derrumbó» (*El Eco de Valls*): malgrat que «remate» ('acabament') podria voler dir que el castell estava a punt de descarregar-se (atès que antigament el castell només coronat es considerava «esguerrat»), altres testimonis —com el de Joan Vives Surià (†) («[...] abans de fer l'aleta caigué parençosament aquell “cinc de nou”»), el del *Diari de Tarragona* (30/10/1883) i el d'un aficionat vallenc (*Dilluns*, 18/9/1933)— semblen indicar que estigué a prop de carregar-se però

al final va caure. El 7 de juliol del 1907 va ser ferit per un tret d'escopeta mentre es dirigia a la partida de la Serra del terme de Valls, tal com recollí la premsa de l'època. Joan Aubareda va morir a Barcelona, on s'havia desplaçat per sotmetre's a una delicada operació, com a conseqüència de la qual acabà traspasant.

El seu germà **Josep Aubareda Rodon**, *Josep del Querido* (Valls, 21 juny 1832 – 24 febrer 1913), també pagès, era l'encarregat de tancar les condicions econòmiques i logístiques de la Colla Nova amb els representants de les poblacions on anava a fer castells, tal com demostra el contracte més antic conegut d'una colla castellera, corresponent a la festa major de Vilafranca del 1884, o l'apunt de la hisenda de l'Ajuntament de Valls per la retribució acordada durant la Candela del 1891. La participació activa d'altres membres de la família Aubareda ha fet que la Colla Nova de l'època també sigui coneguda com la *Colla dels Querido*. És el cas de **Jaume Aubareda Calbet**, *Jaume del Querido* (Valls, 21 maig 1868 – ?), fill de Josep Aubareda Rodon, a qui trobem pujant al terç del pilar de 6 al balcó que la Colla Nova va fer a Vilafranca el 1904, ara ja sota el guiatge de l'Anton de l'Escolà (†). Quatre anys després, però, parà a terços el 4 de 8 que la Colla Vella coronà a la festa major vilafranquina del 1908, l'últim carregat de la Decadència. Altres descendents membres de la Colla Joves són **Tais Bastida Aubareda** (Valls, 20 juny 1979) i **Èrik Lozano Aubareda** (Valls, 12 setembre 1992), tots dos components de les manilles i rebesnets de Josep Aubareda Calbet. *F.M.R.*

D'altra banda, alguns descendents de la nissaga han format part de la Colla Vella de Valls, com **Josep Aubareda Batalla**, *Pep del Querido*, identificat per la Sra. Lola Güell Bové a Francesc Piñas (†) en una fotografia de grup a Granollers de l'agost del 1932. A més, Josep Aubareda Calbet es casà amb Teresa Serra Miret, filla de **Joan-Baptista Serra Freixes**, *Batista de Janillo* (†), cap d'un conegut llinatge de castellers de la Colla Vella: el fill d'ambdós, Emili Aubareda Serra, és el besavi d'Eduard Aubareda Figuerola (Valls, 17 abril 1983) (sisè del primer 5 de 9 de la Colla Vella, el 1996) i rebesavi de **Sofia Aubareda Cuan** (Valls, 13 octubre 2008), aixecadora del primer 4 de 9 net descarregat a Vilafranca el 2015. Altres membres de la Colla Vella han estat **Marc Aubareda Montalà**, cosí germà d'Eduard, i **Ferran Batalla Aubareda** (Valls, 14 febrer 1933 – 18 setembre 2018), pare de Dolors Batalla Nogués (alcaldeessa de Valls, 2003–2008). *X.B.N.*

Maria Camarasa, Consol i Ramon Casajoana, Eduard Estivill, Jordi Pujols Cortés, Pau Riba, Jaume Sisa, Oriol Tramvia i Jaume Vallcorba, amb qui constitueix el Grup de Folk (1967-1968). El 1966 és un dels creadors del segell discogràfic Als Quatre Vents, que dirigeix fins al 1974, i el 1968 comença una etapa amb el conjunt Els Sapastres. Amb una especial sensibilitat per la música popular, l'any 1976 és coeditor de la revista *Gralla*, el 1976-1977 crea la Cobla Cotofluix i el 1980 l'Orquestrina Galana. També és cofundador del Centre Artesà Tradicionari (1988), des del qual es promou l'Orquestra Simfònica de la Canya (1992). Als noranta prima la seva carrera en solitari com a creador de romanços i posant música a diversos poetes catalans. Fruit de les seves col·laboracions a *Gralla*, és coautor del primer *Mètode de gralla* (1982), amb Francesca Roig (♠). Arnella descobrí el món de la gralla i els castells a través dels Bordegassos de Vilanova i el 1976 organitzà amb el seu amic vilafranquí Pep Miralles els Brivalls de Cornudella (on va viure uns quants anys a la segona meitat dels setanta), dels quals fou el cap dels grallers (alguns deixebles seus ensenyaren més tard a companys de Reus). Del seu contacte amb els Bordegassos naix la complicitat amb Francesca Roig i Xavier Orriols (♠). Ho conta aquest: «L'estiu del 1975 vam anar a Siurana a fer castells amb els Bordegassos i ens hi vam trobar amb Jaume Arnella, a qui admiràvem per la seva trajectòria i de qui fins ens sentíem, en certa manera, deixebles. [...] Arnella, que havia pujat des de Cornudella, se'ns adreçà força interessat i fins entusiasmat pel que estàvem fent, molt especialment per la gralla. Al cap d'un temps em va trucar dient-me que li havien deixat una gralla antiga i si podia ensenyar-l'hi a tocar: va venir a Vilanova i vam estar tota una tarda fins que se'n va anar prou satisfet. Sempre he cregut que aquell encontre a Siurana va tenir molt a veure amb la creació dels Brivalls —ja que els Bordegassos érem una colla poc convencional—, i tinc entès que aquell projecte va ser molt integrador perquè trencà la dualitat social atàvica de la població.» J.C.C.

Avià Comas, Ramon

Montblanc, 4 març 1887- Vilafranca del Penedès, 1962

Torraire montblanquí i canalla de la Colla Vella de Valls.

Per tradició oral familiar hom recorda la seva vinculació amb els antics Torraires de Montblanc, així com el fet que havia pujat en el 4 de 8 i que havia estat enxaneta amb la Colla Vella dels Xiquets de Valls. El seu germà **Josep** (nascut el 23 juliol del 1884) també havia pujat amb els vells Torraires montblanquins, segons diverses fonts coincidents.

D'altra banda, tenint en compte la data de naixement del Ramon, és molt probable que fos un dels dos nens (aixecador i enxaneta) montblanquins que Josep Domènech Trenchs, *Xaconet* (♠), casteller de la Colla Vella de Valls, anà a buscar en carro a Montblanc, després de tot el dia de treballar al camp, perquè l'endemà la seva colla actuava a la festa major del Vendrell. Aquesta vivència fou recollida per Emili Miró Fons (♠) del mateix Xaconet i la situà el 1895, quan la Colla Vella completà el 4 de 8 per la festa major vendrellenca. Es podria tractar, doncs, del *carro gros* recordat pels familiars de Ramon Avià. L'altre xiquet probablement era Antoni Colom Marsal, *de la Fonda* (♠).

L'any 1915 Avià Comas se n'anà a viure a Vilafranca del Penedès, on durant el 1928 i el 1929 es va intentar formar una colla pròpia —seguint els exemples de Tarragona i el Vendrell del 1926—, coneguda com Penya Els Castellers o Colla de Cal Noi-Noi (♠ Francesc Sanromà Español, *Ballera*). Tot i que finalment no va quallar, una cinquantena de vilafranquins, entre els quals hi havia Ramon Avià, s'implicaren directament en els assaigs que es van organitzar per tirar endavant el projecte. P.F.R.

▲ *Jaume Arnella París (a la dreta), amb Oriol Guevara (timbal), Xavier Orriols (♠) i Pau Orriols, tocant matinades a les Santes de Mataró del 1978.*
(Foto: Col·lecció Paquita Roig i Xavier Orriols)

▲ *Ramon Avià Comas.*
(Foto: Col·lecció Anton Ollé Avià)

i a més...

- **Agustí «que feia menjars»:** casteller de Torredembarra de finals del segle XIX.
- **Alegret, Josep, Negret:** un dels fundadors dels Xiquets de Tarragona l'any 1926.
- **Aliau Vilanova, Joan, Barrinaire** (el Vendrell, 1890 – França, ?): un dels fundadors dels Nens del Vendrell. Segon de la torre de 7 i del 4 de 8 carregat de Sant Fèlix del 1935.
- **Alujas, Josep, Trabuc:** un dels fundadors dels Xiquets de Tarragona l'any 1926.
- **Alujas, Pau, Pau del Món:** un dels fundadors dels Xiquets de Tarragona l'any 1926.
- **Andreo Albera, Modest, Sabateret** (ca. 1910 – ?): un dels fundadors dels Xiquets de Tarragona l'any 1926.
- **Anglès Figuerola, Roman, Roman del Sabre** (Torredembarra, 8 juliol 1878 – ?): casteller dels Xiquets de Torredembarra (1889-1905), boter i pagès d'ofici.
- **Anglès Pascual, Andreu** (ca. 1902), **Ramon** (ca. 1916) i **Ricard** (ca. 1919), **Boliches:** germans fundadors dels Xiquets de Tarragona l'any 1926.
- **Anton, Quiquet:** un dels fundadors dels Xiquets de Tarragona l'any 1926.
- **Aral Bigorra, Josep:** representant dels Xiquets de Gràcia l'any 1888 davant de l'Ajuntament gracienc.
- **Aymerich Güixens, Pau, Pau Xaconet** (Sant Vicenç de Calders, 1859 – el Vendrell, 1941): incondicional col·laborador de la Colla Vella de Valls, havia parat a segons el pilar de 6 a Sant Vicenç. Batejà com a Esperidió el seu darrer fill.

B

Bages Sales, Mateu

Reus, 20 novembre 1680 – 1 maig 1713

Cap del primer ball de valencians documentat a Reus.

El seu és l'únic nom del document de les despeses del Gremi de Pagesos de Reus per a les festes de la visita de l'arxiduc Carles d'Àustria a la ciutat, on consta que es pagaren 10 lliures i 6 sous per a roba als vuit balladors del ball de valencians:

«Memòria del que ha gastat lo ball de valencians per la entrada de nostro Rey Carlos Tercer, que Déu guarde; és lo següent:

Primo, per lo músich.

Ítem, per 8 parells de sabatas.

Ítem, per aiguardent i bascuit.

Ítem per los cascabels.

Dich lo bayx firmit que tenim rebut dels pre. dels pagesos la quantitat de 10 lliures 6 sous, los quals són per los gastos fets tots los del ball de valencians. Per ser ayxí, fas la present vuy dia 19 de juliol de 1706.

Per dits balladors,

Mateu Bages.»

La investigació d'Anna-M. i Joan Bofarull ha trobat les dates del seu bateig i enterrament, segurament de mort sobtada i solter. Bages i son pare Joan eren pagesos de Reus. L'avi i besavi paterns, fusters de Móra. La família de sa mare, de Reus, era de païres. *J.B.S.*

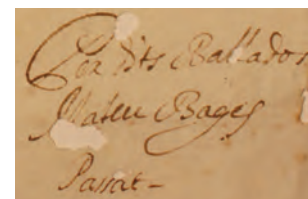
Bah Sowe, Souleyman, Souley

Vilanova i la Geltrú, 17 agost 1989

Enxaneta dels Bordegassos de Vilanova durant el període 1998-2000, el millor de la colla.

Enxaneta dels millors castells dels Bordegassos de Vilanova, com el pilar de 7 o el 3 de 9. També coronà —o hi participà— com a canalla la primera torre de 8 i el primer 5 de 8 i el 4 de 8 amb l'agulla de la formació vilanovina, entre els anys 1998 i 2000, juntament amb altres membres dels més petits dels Bordegassos que van marcar una època a la colla, com les germanes Judit i Ester Bravo Albà. El Souley, però, explica que el pilar era especial perquè «gairebé cada dia l'assajàvem, en un grup petit. Tots els castells eren importants, però el pilar tenia un component de singularitat que el feia diferent». L'alineació bàsica d'aquest espadat era, del baix a l'inxaneta: Pere Gassó; Marcos Montes (†); Hilari Roderó; José Cortés, *Jose de Ribes*; Judit Bravo, i Souleyman Bah.

El Souley (el gran de cinc germans) arribà als Bordegassos a través de l'Escola Cossetània, un centre de primària de Vilanova on treballaven alguns castellers i hi estudiaven d'altres. Uns d'aquests eren la família Cruells, que compartien escola amb el Souley, i al pati li van veure aptituds per pujar. Al mateix temps, Raimon Llaberia,

▲ Signatura de Mateu Bages.
(Foto: Arxiu Comarcal del Baix Camp, fons Germandat de Sant Isidre i Santa Llúcia)

▲ Souleyman Bah Sowwe, Souley. (Foto: Salvador Duran / Arxiu Bordegassos de Vilanova. Arxiu Comarcal del Garraf)

un amic de l'històric responsable dels pilars dels Bordegassos, Marcos Montes, també va parlar-li d'aquell menut nen. Així és com Montes va anar a convèncer la família (d'origen gambià) per fer castells. De fet, el seu pare, **Gallow Bah**, el va acompanyar durant un temps amb camisa i un germà més petit, **Samba Bah**, va pujar en construccions rellevants dels Bordegassos, com un intent de 3 de 9.

Souleyman Bah admet tenir «pocs records del principi, amb sis anys. Va ser amb els primers folres, l'any 1998, quan començo a veure la importància d'allò que fem». La seva trajectòria castellerà el feu guanyar la Beca Magí Serra i Miret (▲), de l'Ajuntament de la Masó, l'any 2005. Passats els anys, Bah és conscient que el fet que un nen català de família gambiana coronés els castells li atorgava un relleu mediàtic especial. De fet, participà dos anys en la sèrie de TV3 *El cor de la ciutat*, i s'adonava d'aquesta exposició «perquè ets un nen, però saps que tothom et coneix». Amb setze anys, el Souley es va desvincular de l'activitat castellerà, ja que el començaren a atraure altres opcions de lleure juvenil. Avui treballa de *tour manager* per a diversos grups de música i assegura que «sense els Bordegassos i totes les persones que es van abocar en esforços perquè jo fes castells, jo no seria el mateix. Quan avui em veig amb aquella gent que em va ajudar fa vint anys, encara ens brillen els ulls». J.R.C.C.

Balaguer Aymat, Vicent, *Pardalete*

Tarragona, 30 setembre 1917 – 28 març 2006

Casteller dels Xiquets de Tarragona i de la Colla Vella dels Xiquets de Tarragona.

Pagès, havia viscut en un mas a prop de Mas Enric i, després, a la Part Alta. El seu pare, Vicent Balaguer Gil (ca. 1875 – ?), era valencià (de Borbotó, pedania de València) i després d'haver fet el servei militar a Tarragona s'hi havia quedat a viure (on es casà amb Concepción Aymat Vidal), i fou qui li va posar el renom de *Pardalete*, un dia al Portal del Roser (en valencià *pardal* és *ocell*, *moixó* en general). De fet, en la seva sepultura del cementiri de Tarragona el nom de

pila de Balaguer Aymat figura com a «Vicent» —variant principalment valenciana— i no pas «Vicenç». Balaguer Aymat ingressà als Xiquets de Tarragona l'any 1932 i va començar a pujar l'any següent. El 30 de setembre del 1944 es va casar amb Mercè Cebrián Pàmias, viuda, i s'afillà el fill d'aquesta, Esteve Sesplugues Cebrián, *Estevet* o *Ros de Pardalete* (▲). Com a casteller, Balaguer sempre muntà al quart, normalment damunt de Victorino Pomerol Calvet (▲), que el triava. Després de la guerra va seguir a la Colla Vella de Tarragona i l'any 1970 s'integrà als unificats Xiquets de Tarragona, colla que no abandonà fins al seu traspàs. Era un dels homes de confiança d'Esteve Pomerol Calvet (▲). També va fer castells esporàdicament amb la Muixerra de Valls, juntament amb els seus fills **Antonio Balaguer Cebrián, Tònio**, i Esteve Sesplugues Cebrián, com a membres de la canalla: «Baixava el Fontanilles de Valls [Ramon Fontanilles Serra (▲), casteller de la Muixerra], arribava jo amb el carro (perquè llavorens anava al riu) i ja me'l trobava allí baix a l'escala: "Au, vinga, que hem de marxar!". Au, desganxa [*sic*], ves cap a la quadra a desganxar [*sic*] i marxar, cap a Valls, a dormir a Valls [...]». Segons el seu testimoni, Tònio, més petit, pujava poc, però ho feia als castells als quals no volia muntar ningú: «No ens va fer quedar mai malament.» X.B.N.

Balaguer Burillo, Daniel, *Dani*

Valls, 28 setembre 1973 – 7 febrer 2009

Membre de la Colla Vella dels Xiquets de Valls, integrant dels primers pilars de 8 de la colla al segle XX.

Ingressà a la colla amb nou anys, el 1983, i debutà en una diada de Sant Jordi a Terrassa a la posició d'aixecador d'un 3 de 7 per baix. Aquell mateix any fou l'aixecador del 4 de 9 carregat a la diada de Sant Fèlix de Vilafranca del Penedès, el primer de nou pisos coronat al segle XX en aquesta ciutat. Balaguer es va convertir en poc temps en l'aixecador titular de tots els castells de la Colla Vella. També va fer d'enxaneta en alguns castells —com per exemple el 2 de 8 descarregat a la diada de Santa Úrsula del

▲ *Vicent Balaguer Aymat, Pardalete.*
(Foto: Arxiu Xiquets de Tarragona)

1985—, i de dosos. L'any 1992 abandonà temporalment la colla per incorporar-se al servei militar, després del qual va patir la primera etapa d'un càncer. El 1997 els responsables de la Vella van pensar en ell com a casteller idoni per als pilars i reprengué l'activitat castellera. En aquesta segona etapa anà al sisè del primer pilar de 8 descarregat per la Colla Vella en època moderna (Santa Úrsula, 1998): de fet, unes setmanes abans ja havia anat en el primer intent que la seva colla feu en el Concurs de Tarragona, en què es lesionà i va ser substituït per Llàtzer Magriñà (▲) en la segona temptativa, que es va carregar. Prèviament havia anat al quart de l'espadat de 6 i al quint del de 7, així com als troncs dels castells de 9. En el cas del pilar de 7, també fou titular en l'alineació rosada que el va descarregar per primera vegada al segle XX, el 6 de setembre del 1998 a Montblanc. Entre 1999 i 2002 va patir una recaiguda en la malaltia. Balaguer també va participar en algunes de les construccions de més dificultat assolides fins aleshores per la seva colla, com el 5 de 9 i el 4 de 9 amb el pilar. El 5 d'octubre del 2003, per la Diada del Mercadal de Reus, participà en el primer 9 de 8 de la història, i al Concurs del 2006 muntà en un intent de 4 de 9 sense folre. Mantingué l'activitat castellera amb certa assiduitat fins al 2007, quan encara participà en diversos castells de 8 i 9. El dia 17 de gener del 2008 pujà al seu

▲ *Daniel Balaguer Burillo.*
(Foto: Arxiu família Balaguer Burillo)

darrer castell, un pilar de 5 aixecat a l'estació de trens de Valls amb motiu dels 125 anys de l'arribada del ferrocarril a la capital de l'Alt Camp. Fou enterrat a la sepultura de la Colla Vella del cementiri de Valls. *J.S.B.*

Balart Ferrer, Mercè

Reus, 4 maig 1965

Castellera dels Xiquets de Reus; una de les primeres dones de la colla a pujar als troncs.

Mestra d'educació física en les etapes d'infantil i de primària, ha treballat i treballa a l'escola pública. Membre de l'Agrupament Escolta la Mulassa, va formar part del grup inicial de gent que va participar en la creació de la colla dels Xiquets de Reus l'any 1981. Dotada d'una agilitat notable, fou una de les primeres dones a participar en les estructures de la colla, conjuntament amb Carme Miralles Guasch i la seva germana, **Pilar Balart Ferrer**. Assídua en els castells dels Xiquets de Reus, va participar en totes les construccions de la gamma de 7 (el 4 de 7, el 3 de 7, el 4 de 7 amb l'agulla, el 5 de 7 i el 3 de 7 per sota), tant al pis de quarts com al de terços. Malgrat que també anà a quarts en algun dels intents de 4 de 8 de la colla de la camisa avellana, el *carro gros* va ser un castell que se li va resistir i no va poder assolir com a integrant de la seva estructura. *M.F.S.*

▲ *Mercè Balart Ferré.*
(Foto: Arxiu personal)

Baldrich Palau, Gabriel, Bieló

El Pla de Cabra (actualment el Pla de Santa Maria, Alt Camp),
14 febrer 1814 – Madrid, 9 gener 1885

Cap de colla de la Roser-Menestrals entre 1852 i 1854 (?). Militar i polític liberal.

Nat en el si d'una família benestant, Gabriel Baldrich començà la seva trajectòria politicomilitar lluitant contra els carlins durant la Primera Guerra Carlina (1833-1840), en la qual va ser ferit en tres ocasions, circumstància que li va valdre ser condecorat. El 1842 i 1843 fou investit alcalde del Pla de Cabra. Durant la guerra dels Matiners, el 1848, el trobem capitanejant una partida liberal progressista que lluitava al costat dels republicans i dels carlins comandats per Ramon Cabrera, el *Tigre del Maestrat*. El motiu que el va dur a lluitar contra l'exèrcit governamental fou la detenció de tres germans seus. Com a militar anà ascendint de graduació fins a arribar al grau de tinent general dels exèrcits espanyols. Al llarg de la seva carrera militar fou condecorat diverses vegades. Baldrich va ser col·laborador del general Prim i s'implicà en totes les conspiracions que el militar reusenc va protagonitzar al llarg del 1866. Dos anys més tard, va participar en la revolució coneguda amb el nom de La Gloriosa, que culminà amb l'exili de la reina Isabel II i que el va dur a ser nomenat capità general de Puerto Rico. El 1869 fou elegit diputat per Barcelona; el 1870 dirigí la repressió contra la Revolta de les Quintes a la vila de Gràcia que va provocar 27 morts (posteriorment, quatre participants van ser condemnats a la pena capital). Per aquesta acció va rebre una condecoració. El 1872, amb l'esclat de la Tercera Guerra Carlina, Baldrich fou nomenat capità general de Catalunya. Pocs mesos després va ser destituït per no haver sufocat la carlinada. El 1881 fou escollit senador per Tarragona, càrrec que va ostentar fins al 1884.

▲ Postal de Gabriel Baldrich Palau, Bieló, datada el 1855. (Foto: E. Julià)

En l'àmbit casteller, tenim documentat Bieló com a cap de colla de la Roser (o Menestrals) dirigint el tercer castell de 9 (3 de 9) documentat de la història, a la festa major de Vilanova i la Geltrú —població on passava temporades—, el 5 d'agost del 1852, tal com recull el *Diario de Villanueva* coetani: «[...] y después el Magnífico Ayuntamiento ha sido acompañado por la música hasta las Casas Consistoriales ante las que se ha verificado el castillo de nueve, y que ha sido la admiración de cuantos lo han visto, pues no creemos que se hubiere verificado nunca en esta villa y pocas veces en otras poblaciones donde estos juegos les son peculiares» (l'agost del 2002 els Bordegassos de Vilanova van descobrir una rajola commemorativa d'aquesta fita a l'actual plaça de Pau Casals, on l'any 1852 hi havia l'Ajuntament). Segons Climent (2010), Baldrich podria haver-se fet càrrec de la Roser del 1852 al 1854: per tant, també hauria estat el cap de colla en l'actuació de la festa major de Torredembarra del setembre del 1852, en què hauria dirigit el «castillo de nueve limpio desde los segundos» (castell la identificació del qual no

obté consens entre els estudiosos), atès que el primer castell de 9 dels Pagesos (o Muixerra) no els és atribuït fins per Sant Joan del 1854 (Güell 2002). Dins d'aquest període hi ha també l'actuació de la festa grossa torrenca del 1853, en què segons Mañé i Flaqué (†): «[...] Este año se ha visto aquí el prodigioso fenómeno de andar catorce pasos los *espadats* de *siete*, con *forros* o puntales hasta los pies de terceros. [...] antes del año pasado no se consiguió hacer los *espadats* de *siete* limpios y fijos [...]. Este año se ha hecho, por segunda vez solamente, los *cuatro pilares* de 9 [...] y por primera vez los cinco pilares de 8 [...]» Malgrat que Mañé no especifica què va fer cada colla (Roser i Muixerra), seguint l'argument susdit aquests primers 4 de 9 documentats podien haver anat a càrrec de la Roser. F.M.R.

Baleito Graells, Antoni, *Traguets*

Igualada, 21 desembre 1845 – ?

Mític cap de colla de la Colla Vella de la Moixiganga d'Igualada dels anys setanta i vuitanta del segle XIX.

L'estudiós Pere Ferrando (†) aconseguí identificar-lo el 2013, ja que fins aleshores només se'n coneixia el renom. Antoni Baleito era teixidor d'ofici i el 1867 es casà amb la manresana Mercedes Fornells, amb qui va tenir almenys nou fills. Un d'aquests, el Vicenç, el 1921, consta que vivia a Barcelona des de feia trenta anys (cosa que fa pensar en un possible trasllat de la família a la capital cap a la dècada dels noranta) i que, tot sentint-se encara ben igualadí, tenia un clar coneixement del folklore propi de la festa major de la seva ciutat nadiua. Corrobora la identitat del Traguets un rebut del 26 d'agost del 1881 en què Baleito, amb 35 anys, en la seva qualitat de cap de colla cobra la quantitat de 60 duros per la «Mogiganga». Ell i el Carinyo (†), a la segona meitat del segle XIX, encapçalaven les dues colles de moixiganga que existien a Igualada i que, exceptuant alguna efemèride excepcional i algunes poques sortides més enllà dels límits locals, actuaven per la festa major en honor de Sant Bartomeu; ho feien al costat d'un bon seguici de balls i entremesos, segons el motlle propi del Penedès i el Camp de Tarragona, tot alternant els misteris propis del ball de la moixiganga amb la força i espectacularitat dels castells i espadats bastits a la manera dels Xiquets de Valls.

Jaume Serra i Iglesias, primer arxiver municipal d'Igualada, en el seu inspirat quadret de costums explicatiu de la festa major igualadina del vuit-cents (1880), diu (la negreta és nostra): «Fa ja alguns anys que sol haverhi duas collas de *Moixiganga*... ¡Deu nos enguart de dir quina es la mellor, si la del *Traguets* ó la del *Carinyo*, perquè'ns exposariam a rébrer algun disgust!» I una mica més endavant: «Ja fa una hora que han passat tots. Per cert que la *Moixiganga* ha fet l'*espadat de cinch* sense tremolar gens ni mica.» Tanmateix, en l'edició del mateix text feta l'any 1927 Serra remarca que la colla que havia fet l'*espadat* de 5 abans de l'anada a ofici era la del Traguets: «Per cert que la colla del *Traguets* ha fet l'*espadat de cinc* sense tremolar gens.» D'altra banda, Joan Serra i Constansó (1864-1924) recollí en un llibret (1923) les diversions del jovent igualadí d'aquella època. En el capítol referent a la festa major, explica que ell i la seva colla d'amics anaven «a contemplar embadalits l'*espadat* de

► Festa major
vuitcentista
d'Igualada.
Dibuix
de J. Pelfort.

sis que fa la colla del *Traguets* o el Misteri de l'horació a l'hort que munta la colla del *Carinyo*».

L'any 1934, quan ja en feia uns quants que la moixiganga havia deixat de ser present a la plaça igualadina per la festa major, un antic moixiganguer, tot recordant temps passats, contava a Ramon Pipó i Graells, periodista del *Diari d'Igualada*, que «la colla més important era la *vella*, que capitanejava el *Traguets*. Al fundar-se la *colla nova* (a les acaballes del segle XIX) que tenien per capdavanter al *Manacus*, va prendre's uns quants *addictes* però no logrà superar-nos». Llegides i sospesades aquestes aportacions, i tenint en compte d'altres referències i notes escadusseres espigolades d'ací i d'allà, hom pot creure que, quan existien dues colles i sense contradir Serra i Iglesias, la capitanejada pel Traguets havia estat sempre la més important, sobretot pel que fa al vessant casteller de la seva actuació; és a dir: la que feia més castells, més ben fets i més alts. Igualment, fou sens dubte la que tingué més continuïtat en el temps. Quant al renom, en desconeixem l'origen, però sí que sabem que l'heretà el seu fill Vicenç, atès que en una carta de l'any 1921 signa com a «Vicens Baleito (a) Traguets». M.J.V.T.

AUTORS DEL VOLUM 7

GUILLEM ANDRÉS GARRIGOSA (Barcelona, 1995). Graduat en Periodisme. Periodista casteller a l'*Ara Castells* (2018-2019), *Diari Casteller* (2017) i col·laborador a *El Món Casteller* (2016). Cap de Comunicació dels Castellers de Sants.

JORDI BERTRAN LUENGO (Tarragona, 1966). Llicenciat en Filologia Catalana i professor d'Erasmus Mundus Master a la Universitat Rovira i Virgili. Gestor cultural i autor d'obres sobre patrimoni immaterial, com *Castells i castellers. Una voluntat col·lectiva* (2011) i *Breu història dels castells i la muixeranga* (2019).

JOAN BOFARULL SOLÉ (Reus, 1971). Llicenciat en Geografia i Història, professor de secundària. Premi L'Esperidió amb el treball *L'origen dels castells. Anàlisi tècnica i històrica* (2007). També és l'autor del volum *Les muixerangues valencianes* (2016). Estudia els castells, balls de valencians i muixerangues.

XAVIER BROTONS NAVARRO (Vilanova i la Geltrú, 1967). Llicenciat en Filologia Clàssica i màster en Estudis Superiors de Filologia Catalana. Periodista casteller. Director de l'*Enciclopèdia casteller* (Cossetània Edicions, 2017-2021). Premis L'Esperidió i Isidre de Rabassó.

XAVIER CAPDEVILA JULIÁN (Vilanova i la Geltrú 1956). Periodista, llicenciat en Ciències de la Informació. Cronista casteller des del 1973, responsable del primer programa casteller de ràdio (*L'Aleta*), de la primera crònica setmanal en català en un diari de Barcelona (*Terços Amunt!*) i creador i director del programa *Quarts de 9* de TVC. Autor i coautor de diversos llibres, documentals i treballs sobre castells, d'àmbit local, nacional i internacional.

ÀLEX CERVELLÓ SALVADÓ (Gandesa, 1981). Doctor en Història. Autor d'*Els Xiquets de Valls durant el primer franquisme* (2015) i *Els orígens del fet casteller: del ball de valencians als Xiquets de Valls* (2017). Membre del Consell Científic del Museu Casteller de Catalunya a Valls i investigador de la Universitat Rovira i Virgili.

RAIMON CERVERA GALLEMÍ (Vilafranca del Penedès, 1951). Treballa en el sector de la comunicació i el disseny. Des del 1990, *speaker* de les diades de la Mercè i de Santa Eulàlia a la plaça de Sant Jaume de Barcelona. Autor i coautor dels llibres del 20è, 35è i 50è aniversari dels Castellers de Barcelona. Autor d'una crònica casteller setmanal a *El Mundo Deportivo* (1994-1996), amb el pseudònim d'Artur Fortià.

PERE COLL MILÀ (Sant Pere de Ribes, 1972). Llicenciat en Història i en Geografia per la Universitat de Barcelona. Auxiliar de Biblioteca. Col·labora a Canal Blau TV Vilanova en retransmissions folklòriques. Membre de la Colla Jove de Castellers de Sitges i dels Afeccionats Castellers Ribetans.

JOAN CUSCÓ CLARASÓ (Vilafranca del Penedès, 1971). Doctor en Filosofia i especialista en musicologia. Professor a la Universitat de Barcelona, ha escrit diversos llibres de musicologia i d'etnomusicologia, com *El Toc de castells. Història i històries d'una música* (2008).

FRANCESC DOMÈNECH RULL (Valls, 1963). Periodista. Professor associat del Departament de Comunicació de la Universitat Rovira i Virgili. Director d'*NW-La Revista de Reus*. Director del programa *Des de la plaça del Blat* a Ràdio Valls-Hit103 i col·laborador de la *Revista Castells* i de TAC 12.

MARC FERRAN SANS (Reus, 1963). Llicenciat en Geografia i Història per la URV. Historiador i museòleg. Director dels Museus de Reus. Ha publicat treballs de recerca i divulgació històrica i ha estat coautor en dues publicacions sobre la història dels Xiquets de Reus.

PERE FERRANDO ROMEU (el Vendrell, 1963). Administratiu. Estudiós i investigador del fet casteller. Autor de nombrosos llibres i articles de temàtica castellera. Col·laborador habitual en diversos mitjans i publicacions del Penedès i el Camp de Tarragona. Premis Joan Ventura Solé i Isidre de Rabassó.

MARIA GARCIA MORENO (Barcelona, 1984). Llicenciada en Periodisme. Periodista castellera de l'equip de Castells a RAC1 (2012-2021), ha col·laborat també amb La Xarxa (2019). A més, ha treballat en mitjans com l'*Ara* (2017-2021), Cadena SER (2016-2017), *Nació Digital* (2015-2017) o RAC1 (2011-2013).

LLUÏSA GENÉ REBULL (Cambrils, 1974). Doctora en Patrimoni, Art i Societat per la URV. Llicenciada en Història i Grau en Conservació i Restauració de Pintura. Professora de Conservació i Restauració a l'Escola d'Art de la Diputació de Tarragona.

ANNA MARÍN PORTA (Igualada, 1981). Llicenciada en Comunicació Audiovisual (Universitat Ramon Llull) i Màster en Comunicació Corporativa (UOC). Tècnica de comunicació a l'Institut Català de la Salut. Periodista castellera a TVC (*Quarts de 9*), *Revista Castells*, Catalunya Ràdio (*3 Rondes*) i RAC1 (*Castells a RAC1*), entre d'altres, des del 2005.

ELOI MIRALLES FIGUERES (Vilafranca del Penedès, 1945). Apotecari de professió i estudiós de la cultura popular i tradicional. Casteller dels Castellers de Vilafranca des del 1970, és actualment el degà dels cronistes castellers. Autor i coautor de diversos llibres de temàtica folklòrica.

FRANCESC MONTSERRAT RETAMAL (Barcelona, 1961). Llicenciat en Filosofia i Ciències de l'Educació (Pedagogia Terapèutica-Educació Especial). Membre de la Colla Joves Xiquets de Valls. Autor del blog «El racó de la Colla Nova».

DAVID MORLÀ GÓMEZ (Torredembarra, 1979). Informàtic i músic. Ha publicat diversos treballs sobre cultura popular i el fet casteller. Coautor de la monografia *Torredembarra, tres segles de castells (1771-2018)* (Cossetània, 2018). Ha format part del jurat de grallers del Concurs de Castells (2016) i ha estat comissionat, junt amb Pere Ferrando, de l'exposició "Torredembarra. Imatges castelleres (1901-1941)" (2018).

JORDI PARÍS FORTUNY (Valls, 1963). Director del Museu de Valls. Historiador de formació, el seu camp d'estudi està centrat en la ciutat de Valls. Vinculat al Museu Casteller des de l'any 1984. Actualment encara forma part d'una de les seves comissions assessores.

DAVID PRATS JIMÉNEZ (Valls, 1991). Llicenciat en Periodisme per la Universitat Ramon Llull. Periodista *freelance*. Ha estat conductor del programa d'informació castellera *3 Rondes* de Catalunya Informació (2013-2019). Actualment presenta el programa *Des de la Plaça del Blat* a Hit103 i és redactor de la *Revista Castells*.

JOSEP RIBES GARASA (l'Hospitalet de Llobregat, 1966). Dinamitzador sociocultural. Cap de colla dels Castellers de Castelldefels (1992-1996). Director de *Va de castells* (Penedès TV, 2004-2019), ha treballat a Ràdio Vilafranca i La Xarxa. Premi Joan Ventura i Solé de Periodisme Casteller (2014). Autor del llibre *Vilafranca, la plaça més castellera* (2004). Membre des del 2013 de la Comissió Assessora del Concurs de Tarragona.

JORDI RUIZ DE CASTAÑEDA CAMPAMÀ (Vilanova i la Geltrú, 1974). Llicenciat en Periodisme i Postgrau en Comunicació Política i Relacions Institucionals. Periodista casteller en diferents mitjans, com *L'Hora del Garraf*, Catalunya Ràdio i TVC (*Quarts de 9*). Membre dels Bordegassos de Vilanova i autor del llibre *El Drac de la Geltrú, 25 anys vivint la festa*, a més de col·laborador en llibres de temàtica castellera.

RAQUEL SANS GUERRA (Valls, 1980). Llicenciada en Periodisme, Postgrau en Periodisme Sociolaboral i Màster en Formació de Professorat de Secundària. Periodista castellera a *El Punt*, TVC (*Quarts de 9*) i Catalunya Ràdio (*3 Rondes*), entre altres (2001-2015). Autora i coautora de diversos llibres de temàtica castellera, especialment divulgatius i infantils, i codirectora del documental *El somni de Pau Casals* sobre la història del Concurs de Castells.

GUILLERMO SOLER GARCÍA DE OTEYZA (Tarragona, 1974). Llicenciat en Periodisme i en Antropologia Cultural i Social. Màster en Patrimoni Mundial per la University of Birmingham. Periodista casteller a *El Punt* i TVC (*Quarts de 9*), entre d'altres. Autor i coautor de diversos llibres de temàtica castellera. Va ser gerent de la Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya (2009-2018).

JORDI SUÁREZ BALDRÍS (Reus, 1972). Llicenciat en Ciències de la Informació i Humanitats. Postgrau en Direcció i Gestió d'Institucions, Empreses i Plataformes Culturals (UPF). Periodista casteller a *El Punt* i al suplement *El Punt Casteller* (1996-1999). Director gerent de l'Institut Municipal de Museus de Reus (2001-2007). Tècnic de comunicació a l'Ajuntament de Reus (2007-2019). Responsable de comunicació al Consell Regulador de la DOQ Priorat (2008-2017).

JORDI SURINACH PERDIGÓ (Barcelona, 1983). Periodista. Tècnic de Comunicació Corporativa de l'Ajuntament de Tarragona. Ha fet informació castellera a mitjans com Catalunya Ràdio, *El Punt*, Tarragona Ràdio i la *Revista Castells*. Ha estat responsable de comunicació del Concurs de Castells en diferents edicions.

MARCEL·LÍ J. VALLS TORNÉ (Igualada, 1952). Estudiós i activista de la cultura popular igualadina, especialment de l'antiga Moixiganga. Fundador i primer cap de colla dels Moixiganguers d'Igualada (1995-1996). Revitalitzador de la diada castellera de Sant Bartomeu, de la festa major d'Igualada.